

Лазебна О. А.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

ПРИСЛІВНИКИ Й ДІЄПРИСЛІВНИКИ ОЦІНЮВАННЯ В СПОЛУЧЕННІ З ДІЄСЛОВОМ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ SAGEN У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ НІМЕЧЧИНИ ТА АВСТРІЇ

Анотація. У статті розглядаються лексичні склади прислівників і дієприслівників оцінювання, уживаних носіями німецької й австрійської комунікативних спільнот у діалогічному та авторському мовленні, у сполученні з дієсловом мовленнєвої діяльності sagen.

Ключові слова: німецька мова Німеччини, німецька мова Австрії, прислівник оцінювання, оцінювання, оцінне судження.

Постановка проблеми. Актуальність порушеної теми визначається відсутністю спеціальних праць з аналізу мовних актів позитивного/негативного оцінювання, виражених придієслівними прислівниками оцінювання (далі – ПО) та дієприслівниками оцінювання (далі – ДО) у сполученні з лексико-семантичною групою дієслів мовленнєвої діяльності, на матеріалі німецької мови Німеччини й Австрії.

Хоч дієслова в сполученні з ПО/ДО у світовій лінгвістиці не ставали безпосередньо об'єктом дослідження мовознавців, проте існує широкий спектр публікацій, дотичних до проблеми семантичних класифікацій дієслів (А. Агапій, Ш. Басиров, Ф. Бацевич, А. Висоцький, Г. Гікова, Л. Гришаєва, Ю. Кійко, Х. Брінкманн, Г. Хельбіг, В. Юнг, Х. Клосс та ін.).

Мета дослідження полягає у виявленні соціолінгвістичних особливостей функціонування прислівників і дієприслівників із різною семантикою оцінювання, що сполучаються з дієсловом мовленнєвої діяльності sagen, у сучасній німецькій мові Німеччини та Австрії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Предметно-логічна сфера, яку прийнято називати семантикою дієслів мовлення німецької мови, є явищем неоднорідним, що пов'язано значною мірою з багатогранністю поняття «мовна діяльність», яка опосередковує всі інші види людської діяльності. Дієслова мовлення мають велику функціональну значущість (на відміну від інших дієслів, вони використовуються для введення прямого й непрямого мовлення), унаслідок цього вони відіграють важливу роль при конструюванні тексту, оскільки репрезентують як безпосередньо акт комунікації між дійовими особами в художньому творі, так і авторські ремарки [1, с. 2].

Дані фактичного матеріалу сучасної німецької художньої прози та періодики засвідчують більшу варіативність (діє)прислівників оцінювання, уживаних із дієсловом мовлення sagen насамперед в авторських мовленнєвих актах комунікації, на відміну від німецького діалогічного мовлення, де спостерігається використання суб'єктами оцінювання, зарахованих до представників певних соціальних груп, значно меншої кількості оцінних одиниць у сполученні зі згаданим конституентом (44 : 15).

Розподіл оцінних одиниць, уживаних із зазначеним дієсловом мовленнєвої діяльності, відображено в таблицях (див. табл. 1. і табл. 2.). Аналіз ПО/ДО проводився як на матеріалі німецької художньої прози й періодики, так і на матеріалі австрійської художньої прози та періодичних журналів.

Результати кількісного аналізу обсягів лексичних складів (діє)прислівників, уживаних представниками соціальних груп безпосередньо в діалогічному мовленні на матеріалі сучасної німецької мови Німеччини та Австрії, засвідчують нерівномірність розподілу їхніх лексичних складів.

Так, кількість уживань (діє)прислівників у ролі актантів дієслова sagen у корпусі контекстів налічує в німецькому діалогічному мовленні 20 оцінних суджень, а в австрійській художній прозі й періодичі сукупність зафіксованих у текстовому матеріалі вживань оцінних лексичних одиниць становить 92 оцінних висловлень (пор. табл. 1. і 2.).

Таблиця 1

Градування ПО/ДО в сполученні з дієсловом sagen (на матеріалі німецької художньої прози й періодики)

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС		ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ	
Позитивна оцінка		Негативна оцінка	
ПРОФЕСІЙНИЙ ЦЕНЗ			
1	Інтелігенція	-	drohend seufzend (3)
2	Державні службовці/керівники різних рівнів	definitiv selbstkritisch	säuerlich so spöttisch (4)
3	Офісні працівники	genüsslich kokett lächelnd	primitiv simpel
4	Працівники сфери торгівлі та послуг	-	-
5	Робітники / ремісники	-	angespannt
6	Безробітні / домогосподарки	inbrünstig	-
ВІКОВИЙ ЦЕНЗ			
7	Діти/підлітки (учні шкіл)	-	-
8	Студенти	beruhigend	indigniert
9	Люди літнього віку (пенсіонери)	-	-
Усього	7	8	

Так, прислівником *verächtlich* у сполученні з дієсловом *sagen*, що зустрічається в романах німецьких письменниць Шарлотте Лінк і Гіли Люстігер, підкреслюють емоційно-оцінне ставлення мовця до об'єкта презирства на підставі особистісних причин:

„Erzähl mir nichts“, sagte er verächtlich, „du hältst dich für sehr schlau und mich für ziemlich dumm [2, с. 313].

„Ah, Denis!“, sagte Lisa verächtlich [3, с. 90].

Значний інтерес становлять вигуки ah, ooh, які експлікують семантику емоцій переживання, невдоволення, розчарування, є сигналізаторами суб'єктивної перспективи (див. приклад вище).

Таблиця 2

Градування ПО/ДО в сполученні з дієсловом *sagen* (на матеріалі австрійської художньої прози й періодики)

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС		ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ	
		Позитивна оцінка	Негативна оцінка
ПРОФЕСІЙНИЙ ЦЕНЗ			
1	Інтелегенція	einfallslos entschieden (2) erleichtert (2) freundlich (5) freundschaftlich froidement glücklich (3) großzügig hilfreich liebenswert nachdrücklich strahlend (3) triumphierend wahrheitsgetreu	angestrengt atemlos aufgeregt erschöpft (2) erstaunt erstickt heftig herablassend höhnisch (2) kalt kühl (3) leichtsinnig mühsam sehr scharf (2) streng ungeduldig ungläubig nicht verlegen verwirrt verzweifelt vorwurfsvoll
2	Державні службовці/керівники різних рівнів	ehrllich (10) ganz richtig tulli	abfällig zerstreut
3	Офісні працівники	recht lieb mild (2) nett stolz	so blöd gähnend (2)
4	Працівники сфери торгівлі та послуг	gern ganz modern	leicht ärgerlich falsch (2)
5	Робітники/ремісники	scherzhaft	tatsächlich grob mehr spielerisch
6	Безробітні / домогосподарки	eingeschüchtert spaßeshalber	besorgt flehenlich nervös
ВІКОВИЙ ЦЕНЗ			
7	Діти/підлітки (учні шкіл)	ausdrücklich ganz offen	laut
8	Студенти	zärtlich	lässig
9	Люди літнього віку (пенсіонери)	launig	naiv
Усього		30	35

Наведемо приклади вживання одного й того самого прислівника оцінювання *ehrllich*, що дібрані з австрійського діалогічного мовлення суб'єктів оцінювання, зарахованих до соціальної групи державних службовців/керівників різних рівнів.

Дескриптивний компонент значення зазначеного прислівника *ehrllich* «відзначений високими моральними якостями, правдивий, сумлінний» оцінюється в «картині світу» позитивно, і, як наслідок, висловлення містить оцінний компонент «це добре»:

Ich muss ganz ehrlich sagen, ich mag es auch nicht, wenn Männer weinen, es passt nicht recht, aber ich sage, wenn schon, dann bitte gleich und nicht dreißig Jahre nachher, das ist die schlechteste Version, und genau so machen es die meisten [4, с. 45].

Obwohl ich ganz ehrlich sagen muss, der Schwester Corinna glaube ich auch nicht, dass sie direkt nebenan im Schwesternzimmer überhaupt nichts gespürt hat [4, с. 7].

В узусі представника соціальної групи «Офісні працівники» зафіксовано вживання прислівника з негативно-оцінним значенням *blöd*, використання якого зумовлене суб'єктивною критикою неприйнятної манери спілкування з ним з боку близького родича:

Er hat immer so blöd gesagt: Döööönisdöööönis-döööönis, schöne Wohnung, Döööönis, was machst du so, Döööönis, und Döööönis, hast du was von Bob Dylan hier? Döööönis, nur so Scheiß, das ging mir schwer auf den Keks [5, с. 18].

Варто відзначити вживання в діалогічному мовленні представниками соціальної групи «Державні службовці/керівники різних рівнів» австрійського лінгвосоціуму ПО *tulli* з територіальним маркером (österr.), який кодифікований у словнику видавництва Дуден «Wie sagt man in Österreich?» [6, с. 185] як австрицизм. Цей австрицизм передає в найбільш загальному вигляді відповідну оцінну функцію, є «семантично спустошеним» (термін Н. Арутюнової) прислівником позитивної оцінки із загальнооцінним значенням, виражаючи аксіологічний підсумок.

Зіставний аналіз корпусу прикладів, що містять (діє)прислівники в поєднанні зі згаданою дієслівною лексемою, дає змогу встановити різну семантичну наповненість лексичних складів указаних лексем, уживаних у діалогічному мовленні носіями німецької мови Німеччини та Австрії, експлікованих у ролі суб'єктів оцінювання й зарахованих нами до представників певних соціальних груп.

В авторському мовленні німецьких письменників зі згаданим дієсловом виявлено вживання 21 різних за семантичним смислом (діє)прислівників позитивної оцінки та 23 (діє)прислівників негативної оцінки.

Наведемо кілька прикладів вживання вказаних лексичних одиниць у сполученні з дієсловом мовленнєвої діяльності *sagen*, дібраних із німецького авторського мовлення:

„Wenn Sie das nicht wünschen, tun wir das nicht“, sagte Professor Leyen warm [7, с. 206].

Anton lächelte nun freundlich, sagte hell und weich Jewa (Eva), als wollte er mit einer Erklärung anheben, aber Boris schaute plötzlich düster und sagte etwas Russisches [8, с. 72].

За результатами інвентаризації оцінних одиниць, виявлених за вибірками з австрійських художніх творів, у яких письменник слугував суб'єктом оцінювання, констатуємо склад (діє)прислівників у зоні позитивної оцінки в кількості 16 номінацій, у зоні негативної оцінки спостерігаємо превалювання в кількісному вигляді (діє)прислівників негативної оцінки (20 лексем).

Наведемо кілька прикладів вживання вказаних оцінних одиниць у сполученні зі згаданим дієсловом, дібраних з австрійського авторського мовлення:

Ja, die Männer; sagte die alte Frau verständnisvoll und gerührt und Beatrix verstand einen Moment nicht, aber dann, der alten Frau wegen, die noch an Märchen glaubte, schluchzte sie noch einmal laut auf [9, с. 352].

Da sagte er mürrisch: – Da du mich jetzt so lange aufgehalten hast, muß ich den wagen nehmen [10, с. 31].

Висновки. Вивчення соціолінгвістичних особливостей функціонування ПО/ДО в сполученні з дієсловом мовленнєвої діяльності *sagen* у німецькій мові Німеччини та Австрії дало змогу зробити такі висновки:

1. Носії німецької мови Німеччини й Австрії, незалежно від соціального та вікового цензу, у діалогічному й монологічному (авторському) мовленні часто вживають у сполученні зі згаданим дієсловом (діє)прислівники з оцінною семантикою двох типів: позитивною та негативною.

2. Лексичний склад (діє)прислівників із різною семантикою оцінки, а також їх уживання в діалогічному й монологічному (авторському) мовленні носіями сучасної німецької мови Німеччини та Австрії загалом різний, що зумовлюється такими основними чинниками: а) соціальним статусом і професією комунікантив; б) віковим цензом суб'єктів комунікації; в) характером відношень між суб'єктом оцінювання (людина) й об'єктом оцінювання (людина, подія, певний стан речей тощо).

3. У діалогічному мовленні носіїв німецької мови Австрії зафіксовано вживання австрицизму позитивної оцінки *tulli* (з дієсловом *sagen*).

Література:

- Агапій А.П. Лексико-семантична група дієслів мовлення в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А.П. Агапій ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 19 с.
- Link Ch. Der fremde Gast. Roman / Ch. Link. – München : Wilhelm Goldmann Verlag, 2005. – 480 S.
- Lustiger Gila. Woran denkst du jetzt? Roman / Gila Lustiger. – Berlin : Bloomsbury Verlag GmbH, 2011. – 287 S.
- Haas W. Das ewige Leben. Roman / W. Haas. – 4. Aufl. – Hamburg : Hoffmann und Campe Verlag, 2003. – 221 S.
- Knecht D. Gruber geht. Roman / D. Knecht. – Berlin : Rowohlt Verlag, 2011. – 239 S.
- Ebner J. Duden „Wie sagt man in Österreich?: Wörterbuch d. österr. Besonderheiten / von J. Ebner. – 2., vollst. überarb. Aufl. – Mannheim, Wien, Zürich : Bibliographisches Institut, 1980 (Duden-Taschenbücher; Bd. 8). – 252 S.
- Lind H. Der Mann, der wirklich liebte. Roman / H. Lind. – 8. Aufl. – München : Diana Verlag, 2010. – 367 S.
- Maier A. Kirillow. Roman / A. Maier. – Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 2005. – 349 S.
- Bachmann I. Sämtliche Erzählungen / I. Bachmann. – München : Piper Verlag, 2005. – 493 S.
- Geiger A. Es geht uns gut. Roman / A. Geiger. – München : Carl Hanser Verlag, 2005. – 390 S.

Лазебная Е. А. Наречия и деепричастия оценки в сочетании с глаголом речевой деятельности *sagen* в современном немецком языке Германии и Австрии

Аннотация. В статье рассматриваются лексические составы наречий и деепричастий оценки, употребляемых носителями немецкого и австрийского коммуникативных сообществ в диалогической и авторской речи, сочетающихся с глаголом речевой деятельности *sagen*.

Ключевые слова: немецкий язык Германии, немецкий язык Австрии, наречие оценки, оценка, оценочное суждение.

Lazebna O. Adverbs and participles of evaluation used with the verb of speech activity *sagen* in modern German Standard German and Austrian German

Summary. The article considers the lexical syllables of evaluative adverbs and participles combined with the verb of speech activity *sagen* in modern German Standard German and Austrian German.

Key words: German Standard German, Austrian German, evaluative adverb, evaluation, evaluative estimation.